

■ COLUMNA

Chantun Rumantschia

– betg discutabels

DA GIUSEP NAY*

Novas ideas, magari er utopicas, san esser nizavlas per il svilup necessari sin tut ils camps, essend che vita es dapi Darwin evoluziun e mo evoluziun es vaira vita. Quai vala er per il rumantsch e l'organisasiun da Rumantschas e Rumantschs per promover e mantegnair lur lingua materna. L'idea d'in stadi da Rumantschs en fuorma d'in 27avel chantun Rumantschia, lantschada d'in professer da dretg en in referat a caschun d'ina dieta a Cuira (mira La Quotidiana dals 22-07-2014) n'è deplorablmain dentant betg discutabla e maina be – ditg in pau salop ma cler – sin ina via pulaina.

Ch'in giurist svilupscha in tala proposta fa star sin il chau. Quella cunterdi pli u main a tut las trais cundiziuns da noss dretg statal, che ston esser ademplitas per pudair discurrer d'in stadi. In stadi presuppona in pievel, pussanza statala ed oz – il temps dals libers sco p. ex. quels da Lags sparpagliads en 12intschess d'alters signurs è passà – cunzunt er in territori.

Il pievel dal nov stadi dulessen quellas persunas en Svizra furmar che pledan rumantsch ed èn burgais svizzers. Ma tge è cun ils Rumantschs egl'exteriur e quels betg burgais en Svizra che pledan rumantsch? Èn quels betg Rumantschs? E tge vala sch'ils uffants da quels Rumantschs na pledan betg pli rumantsch? Cura è la cundiziun «pledan rumantsch» ademplita e co vegn quai controllà? E tge vala sch'ina persuna na pleda betg pli rumantsch?

U sch'ella pleda rumantsch, vul dentant betg far part dal chantun Rumantschia? Dumondas sin dumondas che mettan grondamain en dubi sch'ins sa plidar d'in pievel sco cundiziun per furmar in stadi.

Che la pussanza statala vegniss a star sin chommas fitg falombras conceda l'autur da la proposta cun admetter ch'ina essenziala cumpetenzza d'in stadi sco la polizia stuess vegnir delegada als auters chantuns. Vulcan quels dentant quai? E tge sch'els na vulan betg? E tge sch'ins dat conflicts – e quels fissen bain inevitabels – tranter persunas appartenentas al „stadi“ sin basa be persunala e talas dal stadi territorial?

Sin la cundiziun d'in territori desista la proposta. D'in stadi en il senn dal dretg modern sa perquai claramain betg vegnir discurrì. Quai stat en cuntradicziun diametrala cun il concept da nosa confederaziun che consista or dals chantuns sco stadis suverans sin il territori svizzer e mintgin cun ses territori. Il territori e la

pussanza sur il pievel che viva sin quel sco en la democrazia er la pussanza da quel sur il territori èn la basa dalla suveranità dals chantuns entaifer la limita che la costituziun federala conceda a quels. Vulair implantar en quest sistem costituziunal in stadi er suveran, construì sulettain sin ina basa persunala, è pli spert ditg che fatg. Co quellas duas suveranitàs dal tuttafatg differents sil plaun fiscal, penal, linguistic e da scola, sco quai che l'autur vesa ella er per il chantun persunal dals Rumantschs, duain funcziunar ina dasper l'autra è e resta il misteri da l'autur. Ch'i dat tschertas excepziuns dal principi territorial vul anc ditg betg dir ch'ina suveranità totala persunala saja pussaivla dasper quella er totala territoriala. Il cuntrari sa tschentan er qua dumondas sin dumondas sch'ins vules in summa guardar cunter il dretg vertent sco in stadi er ina cuminanza d'in pievel senza territori.

La pli gronda dumonda è dentant quella: Tge avantatgs purtass la construcziun statala proponida a la Rumantschia sch'ella fiss realisabla? La cumparaziun cun la Scozia, la Catalonia ed il Pajais Basc, per mussar in gudogn d'identità cun ina dimensiun statalpolitica er per Rumantschas e Rumantschs, va en scadin cas totalmain pe zop, siand ch'i sa tracta tar quels projects sa chape-scha da stgaffir novs stadis e quai, il cuntrari da la proposta, cun agen territori.

* Giuseppe Nay, è stà president dal Tribunal federal a Losanna.

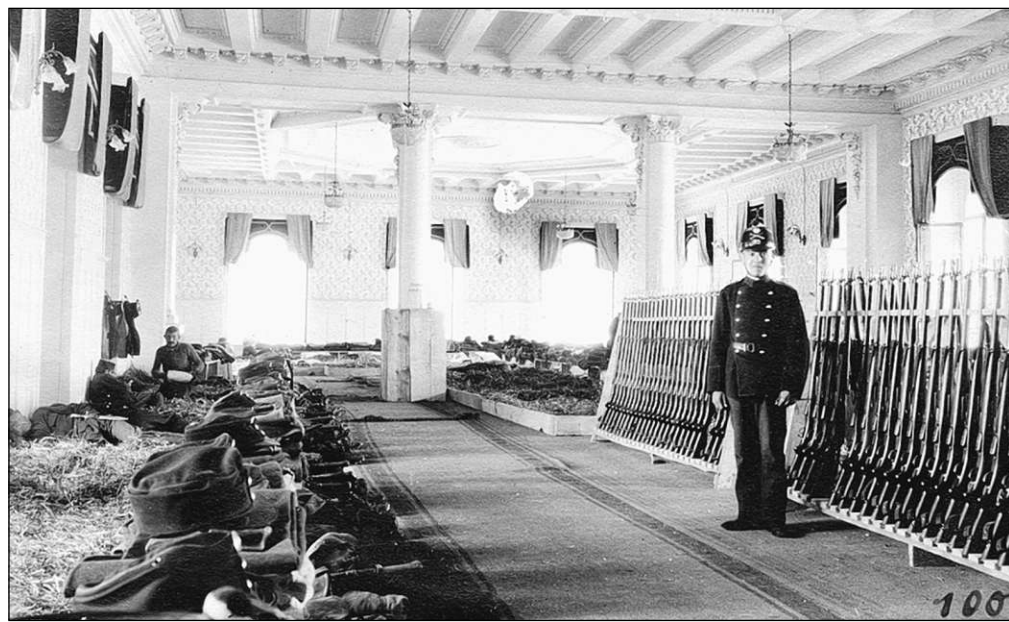

FOTO ARCHIV CHANTUNAL GRISCHUN

L'hotellaria senza paun e gudogn

■ (anr/vi) Lentschatta dal 20avel tschientaner è la hotellaria ed il turissem svizzer en fluriziun. L'emprima guerra mundiala munta ina ruttadira. A partir dal 1914 manca la clientella internaziunala. Betg

tuts hotels restan dentant reschvids. Sin la fotografia vesan ins las dimoras da strom per la schuldada en ina sala cun stuccatura en in hotel da noblezia da l'Engiadin'Ota. Stui patir il pli fitg durant quels

onns da guerra han las famiglias dals lavurers che han prestà servetsch militar. Cun in sold dad 80 raps per di n'eri betg pussaivel da nutrir ina famiglia en quest temp da stgarsezza da victualias.

■ WWW.RTR.CH

Congress a Tavau

La destinaziun da Tavau/Claustra po organisar a partir da quest onn plirs congress novs. Per ils proxims 5 onns hajan ins sutscrit contracts cun otg organisaturs da congress, communitgescha Tavau/Claustra. Ins quinta perquai ch'ulteriuras 17 000 persunas visitian la destinaziun e genereschian uschia radund 128 000 pernotaziuns a la hotellaria. Cunquai possian ins cumpensar las desditgas da congress da l'ultim temp. Ils ultims onns haja l'utilisaziun da la chasa da congress a Tavau, renovada il 2010, adina pudì vegnir augmentada.

Resort a Savognin

La planisaziun per bogh ed hotel, sco er per il resort da vacanzas a Savognin po cuntinuar. Quai communitgescha la vischnanca da Savognin. La regenza grischuna haja approvà la midada per la zona turistica Barnagn. La radunanza communal aveva approvà il december passà tant la midada da zona, sco er ils contacts cun ils auturs dal project. Il volumen d'investiziun per ils dus projects munta ad enturn 83 milliuns francs. Ina persuna saja pronta d'investir. Quella decida dentant pir cura che la lubientscha da bajegiar è valaivla e la realisabladad economica garantida.

Crucell resta

L'interpresa da products da vaccinaziun Crucell a Thörishaus en il chantun da Berna na vegn uss tuttina betg serrada, ha communitgà ier il conern.

Traffic da rauba

La Svizra e l'Italia coopereschian per l'emprima giada tar la controlla dal traffic da rauba sin ils binaris. Tenor l'uffizi federal per il traffic haja quai dà controllas comunablas a las staziuns da martganzia da Chiasso e Luino. La finamira saja da collavurar pli stretg cun las autoritads da surveglianza talianas.

Arbonia Forster

Arbonia-Forster survegn in nov schef da concern, *William Christensens*. Christensens ha 41 onns ed era en fin ussa responsabel per la distribuziun da tecnica sanitar tar la firma Geberit. Arbonia-Forster è stà sfurzà d'instradar ina dira restructuraziun. L'antecessur aveva bandunà il concern a l'entschatta da l'onn.

La fusiun instradada en Surses cumpeggia 9 vischnancas.

MAD

Fusiun da Surses è preparada

Il favrer 2015 duai il suveran dal Surses decider davart ina fusiun da tut las nov vischnancas. Questa giada èn tut ils presidents e la presidenta communal da l'opiniun ch'i saja prudent da fusiunar. Tar la fusiun dal 2006, nua che mo quatter da nov vischnancas han ditg gea a la fusiun, n'han betg tut ils presidents communs sustegnì la fu-

siun. Oz èn tut ils presidents communs da la val involvads en la grappa da project per la fusiun. Il 2006 n'era quai betg uschia, il project da fusiun da lez temp vegniva manà dal cussegl cirquital sut la batgetta dal president *Baltermia Peterelli*. Ils presidents communs avevan là mo gi ina rolla accompagnanta e pudevan decider pauc en chausa.

Polizia avertescha da laders

■ En l'Engiadin'Ota avertescha la polizia chantunala la populaziun da laders. Ils ultims dis haja ella survegnì pliras annunzias davart persunas suspectas en la regiun. En singuls cas haja quai era dà enguladitschs cun infracziun, communitgescha la polizia. Burgais preoccupads hajan annunzià

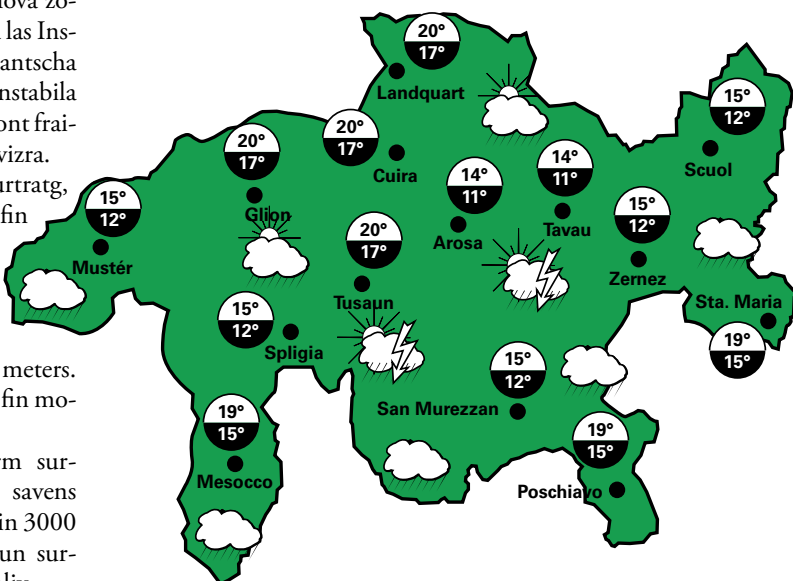
d'avair inscuntrà persunas nunconuscentas en il corridor u d'avair survegnì telefons la notg. Sco ch'i paria exploreschian persunas nunconuscentas la regiun per sclerir sche abitaziuns na sajan betg abitadas u sch'ils possessurs sajan en vacanzas. La polizia appellescha da serrar las chasas u abitaziuns.

■ L'AURA

Fin gievgia aura variabla

Situaziun generala: Ina nova zona da pressiu bassa na da las Insulas Britannicas e sur la Frantscha ha manà aria umida ed instabila sur il territori alpin. Ina front freida activa cuntanscha la Svizra. Oz: Per gronda part surtratg, mintgatant plievgia. Cunfin da naiv sin 3200 meters. Temperatura durant il di 15 fin 19 grads. Cunfin da naiv en il vest 3200 meters, uschiglio 3500 meters. En muntogna vent debel fin moderà dal sidost.

Prognosa: Mesemna ferm surtratg e surtut al nord savens plievgia. Cunfin da naiv sin 3000 meters. Gievgia la damaun surtratg, vers saira detg sulegliv.

OZ

DIE SÜDOSTSCHWEIZ

Der Direktor des Davoser «Interconti»-Hotels tritt ab

Bündner Tagblatt

Der HC Davos trainiert wieder auf Eis

BT und SO erhältlich an Ihrem Kiosk